

МОВНО-ІСТОРИЧНИЙ ТУРНІР (ДИДАКТИЧНА ГРА В СТИЛІ *LIVING HISTORY* ДЛЯ УЧНІВ 7 КЛАСІВ)

Мета позакласного заходу: актуалізація та поглиблення знань з української мови та історії України, здобутих учнями протягом навчального року; формування вмінь і навичок застосування засвоєної інформації на практиці; виховання поваги до рідного слова та історичного минулого нашої держави.

Орієнтовна кількість учасників турніру – 10–12 учнів у кожній команді.

До складу журі пропонується залучити вчителів-словесників, істориків, представників адміністрації навчального закладу (за згодою).

Журі синхронно оцінює виступи команд, «писарі» (спеціально визначені 2 учні) фіксують результати на «пергаменті».

Назви інтелектуальних «батлів»¹ і театралізованих «джолі брейк»², правила та теоретичний матеріал демонструються у вигляді мультимедійної презентації через проектор.

Кожне турнірне випробування супроводжує звучання давньої української інструментальної музики.

ПЕРЕБІГ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

Вступне слово модератора позакласного заходу про мету мовно-історичного турніру.

Обрання і представлення журі.

Посвята. З давніх-давен українці вірили у магічну силу імені. Обираючи ім'я для своєї дитини, батьки прагнули наділити її певними якостями, «запрограмувати» їй щасливу долю, уберегти від злих сил. Прийняття християнства змінило панораму українських антропонімів, та відгомін стародавніх часів і нині чуємо в іменах Володимир (володар світу), Людмила (людям мила), Святослав (свята слава), Любомир (любов і мир) тощо. А козаки на Запорізькій Січі славилися гумором та дотепністю в обранні характерного прізвиська новоприбулому товаришу...

Ми сьогодні матимемо унікальну нагоду з'ясувати, чи вплине магія прадавніх імен на учасників мовно-історичного турніру. А допоможе у цьому «чарівна скринька», яка подарує їм на час інтелектуального поєдинку нові імена.

(Представники команд по черзі вибирають із «чарівної скриньки» заздалегідь підготовані бейджики із давніми слов'янськими іменами, дівчаткам також вручають стрічки).

Батл 1. Майстерність драгомана

Драгоман – тлумач, посол, перекладач. Слово походить з арабської мови, вживається з XII ст. і запозичене з ділового лексикону часів імперії Великого Війська Степового і Османської імперії, вживалося в діловодстві Війська Запорізького, держави Війська Запорізького (Гетьманщини), Російської імперії тощо.

У цьому випробуванні команди мають пояснити значення імен суперників. Пропонуються аркуші з переліком імен і 3 хвилини на обговорення. Потім кожна команда представляє «драгомана», який тлумачитиме імена. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

Зразки тлумачень

Імена дівчат

БЛАГОВІСТА – яка несе благу вість.

ВЕСЕЛКА – яка несе радість.

ДЗВІНКА – гомінлива, дзвінка, весела.

ЗАБАВА – насолода, утіха.

КРАСИМИРА – яка прикрашає світ, «краса усього світу».

ЛЮБАВА – «любов», вершина тріади Віра-Надія-Любов.

ОГНЯНА – оберігає від вогню; повелителька вогню.

РОСАВА – росяна, свіжа, освячена ранковою росюю.

СОНЦЕСЛАВА – яка славить сонце, прославлена сонцем.

СИНЬООКА – дівчина з синіми очима.

ЩАСТИМИЛА – щаслива і мила.

ЯСНОДАРА – дарунок світла.

Імена хлопців

БОГОДАР – дарований Богом.

ВЕЛИЧАР – величний визволитель.

ГОРДОМИСЛ – гордий думками.

ДОБРИСВІТ – який несе добро у світ.

ЗЛАТОМИР – золотий мир.

КУЙБІДА – той, що «скував» (подолав) біду.

ЛЮБОМУДР – любить мудрість.

НЕМИР – неспокійний, шумливий.

¹ Батл (від англ. battle) – бій, поєдинок.

² Джолі брейк (від англ. jolly break) – весела перерва.

РОДОСЛАВ – славить рід.

СВІТОЗАР – так називали народжених на світанку – «світанкова зоря».

ТВОРИСЛАВ – той, хто творить славу.

ЯСНОЛИК – людина зі світлим (ясним) обличчям, подобою святого.

Джолі брейк 1. Грація

Обрані від кожної команди гравці несуть на голові без допомоги рук підручник з української мови на визначену відстань, намагаючись перегнати суперника. Програє та команда, чий представник першим не втримає книгу.

Переможець отримує 1 бал.

Батл 2. Хронолітак³

Обрані жеребуванням представники команд згортають по 3 паперові «хронолітачки» (на кожному з них написано історизм), кидають їх учасникові команди-суперника, який має пояснити значення слова на позначення певної історичної реалії. Один учасник відповідає 1 раз. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

Історизми – різновид застарілих слів, що вийшли з активного словника у зв'язку із зникненням понять, предметів, явищ, які вони позначали.

Завдання: дитинець; галера; корогва; супліка; личак; кіш.

Довідка

Дитинець – центральна укріплена частина міста.

Галера – старовинне вітрильне багатovesлове військове судно.

Корогва – прапор.

Супліка – письмова скарга або заява.

Личак – плетене з лика чи іншого матеріалу селянське взуття, яке носили, прив'язуючи до ноги мотузками.

Кіш – військовий табір; місцеперебування запорізьких козаків.

Джолі брейк 2. Скоморохи

Обрані від кожної команди гравці намагатимуться за допомогою міміки, жестів та танцювальних рухів відтворити зміст жартівливої пісні на історичну тематику. Пісня звучить двічі: перший раз – прослуховування; другий раз – синхронна звучанню «гра акторів». Журі оцінює, виступ якого гравця був яскравішим і дотепнішим. Переможець отримує 1 бал.

Батл 3. Реставрація пошкодженого історичного тексту

Представники команд отримують плакати із фрагментами історичних текстів з пропущеними словами, окремо надаються конверти із набором слів, які потрібно «реставрувати» (вклеїти) в тексті. Перемагає команда, яка виконає завдання швидко і без помилок. Реставрований текст потрібно зачитати.

Фрагменти «Літопису Руського» (за Іпатським списком / переклав Л. Махновець)

Заповіт Ярослава Мудрого своїм синам

«Осе я одходжу зі світу сього. А ви, сини мої, майте межі собою любов, бо ви есте брати від одного і одної І якщо будете ви в межі собою, то й Бог буде в вас, і покорить він вам противників під вас, і будете ви мирно жити.

Якщо ж будете ви в жити, у роздорах сварячись, то й самі погібнете, і землю отців своїх і дідів погубите, що надбали вони великим. Тож слухайтеся брат брата, пробувайте мирно».

Слова для «реставрації»: отця, матері, любові, ненависті, трудом.

Повчання Володимира Мономаха своїм дітям

«Старих шануйте, як, а молодих – як У домі своїм не лінуйтеся, а за всім дивіться. Не покладайтеся ні на тивуна, ні на отрока, щоби не посміялися ті, які приходять до вас, ні з дому вашого, ні з обіду вашого.

На війну вийшовши, не лінуйтеся, на воєвод. Ні питтю, ні їді не потурайте, ні спанню.

..... одвідайте, за мерцем ідіте, тому що всі ми смертні єсмо. І не миніть, не привітавши, добре слово йому подайте».

Слова для «реставрації»: отця, братів, не покладайтеся, недужого, чоловіка.

Переможець отримує 2 бали.

Джолі брейк 3. Воїн-звір

Обрані від кожної команди гравці мають якомога швидше одягнути «обладунки» воїна-вовка і воїна-ведмедя.

Переможець отримує 1 бал.

³ Прийом «Подорож на хронолітаку (хронольоті)» застосовується як на уроках історії, так і в історичних дидактичних іграх і має на меті «перенести» учнів в іншу (визначену навчальними мотивами) епоху.

Батл 4. Звільнення бранців

З кожної команди «монголо-татари» (заздалегідь визначені і проінструктовані учні) беруть у полон 5 учасників. Полонених можна «викупити» за специфічну «валюту» – прийменники і сполучники. Кожна команда зі свого складу обирає «посла»; модератор турніру визначає «валюту» для кожної з команд; гравці отримують конверти з переплутаними картками зі сполучниками, прийменниками, частками і 2 хвилини на роздуми. Потім за кожну правильну відповідь «монголо-татари» звільняють одного «бранця», а журі зараховує команді 1 бал. «Невикуплені» гравці далі участі в турнірі не беруть.

Завдання

Прийменники: задля, поміж, відповідно до, від, при, з-посеред, навколо.

Сполучники: проте, і, щоб, тому що, неначе, або, однак.

Частки: хіба, саме, невже, це, ані, таки, ось.

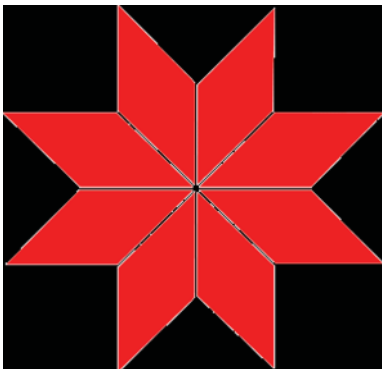
Джолі брейк 4. Тайнопис

Обрані гравці від кожної команди протягом 1 хвилини дивляться на зображення давнього українського символу на презентації, потім із зав'язаними очима намагаються якомога точніше намалювати його на папері за визначений час.

Тайнопис – засекречене письмо або текст, ним писаний. Історія українського тайнопису мало досліджена. Близьким до тайнопису є уживання в'язі, важкої для читання, що в Україні ширилася від XV століття.

Завдання

Алатир-камінь – у творах давньоруської книжності і східнослов'янських замовляннях священний камінь, розташований у Центрі Світу, «всім каменям батько». У народних замовляннях фіксується: «Під тим каменем схована сила могутня, і тій силі кінця немає», «Хто камінь-алатир зітре, той мій заговор пересилить».

Батл 5. Аукціон

Учасник може «придбати» на аукціоні для своєї команди 1, 2 або 3 бали за правильну відповідь. На столі розкладено конверти з питаннями на 1, 2 і 3 бали. Гравець сам обирає конверт певної «цінності».

Один учасник відповідає 1 раз, кожна команда має право лише по одному разу взяти одно-, дво- і трибальний конверти.

Питання на 1 бал

Пояснити лексичне значення слів *лікувати* і *лічити*.

Пояснити лексичне значення слів *освітлений* і *освічений*.

Питання на 2 бали

Пояснити значення фразеологізмів *вийти сухим із води*, *зуби з'їсти (на чомусь)*.

Пояснити значення фразеологізмів *сім п'ятниць на тиждень*, *ведмідь на вухо наступив*.

Питання на 3 бали

Пояснити значення термінів *тріумвірат*, *династія*.

Довідка

Тріумвірат – правління трьох осіб.

Династія – низка правителів одного й того самого роду, котрі змінюють один одного за правом успадкування влади.

Пояснити значення термінів *канонізація*, *васал*.

Довідка

Канонізація – зарахування до лику святих.

Васал – феодал, котрий одержував землю від сеньйора і залежав від нього.

Підсумки мовно-історичного турніру

Журі оголошує результати турніру; відбувається нагородження учасників позакласного заходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ермоленко С.Я., Сичова В.Т. Рідна мова: Підруч. для 7 класу. – К.: Грамота, 2007. – 296 с.
2. Смолій В.А., Степанков В.С. Історія України: Підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2007. – 224 с.
3. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
4. Заболотний О. Мовознавчі турніри // Дивослово. – 2003. – №2. – С. 46–51.
5. Осадча І. Ігрові елементи: цікаво й корисно // Дивослово. – 2003. – №9. – С. 41–43.
6. Івануса Г. Про вивчення навчального курсу «Вступ до історії» (5 клас) // Педагогічна думка. – 2005. – №3. – С. 6–9.

Ангеліна ПОНОМАРЕНКО

кандидат філологічних наук,

завідувач відділу української філології ННДІУВІ